

www.jyu.fi/agecare

GeroMetro

*Kauden 2018-2020
päättöseminaari*

Helsinki

19.10.2020

Ikääntyneiden hoivaköyhyys ja kotona asumisen tukeminen

Teppo Kröger

CoE AgeCare/Jyväskylän yliopisto

Esityksen rakenne

- Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon resursointi
- Kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon kattavuus
- Kotihoidon sisällöt ja laatu
- Kotihoidon työolosuhteet
- Hoivaköyhyys: käsite, yleisyys, tekijät
- Kotihoidon suuret kysymykset
- Lopuksi

Vanhuspalvelujen pitkäkestoinen alirahoitus

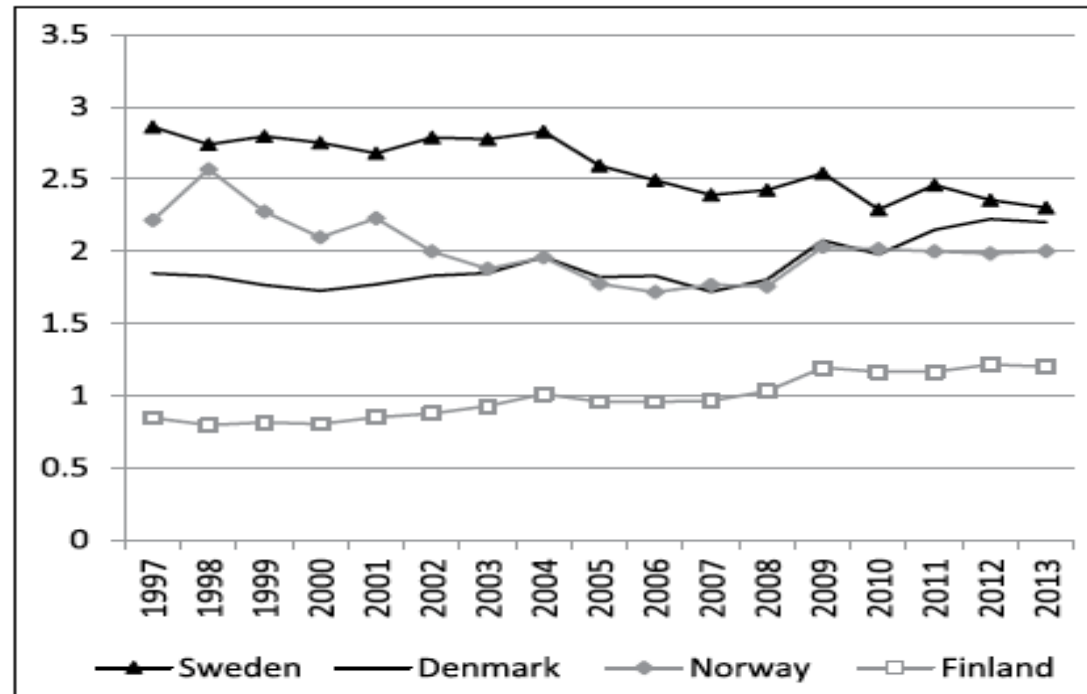

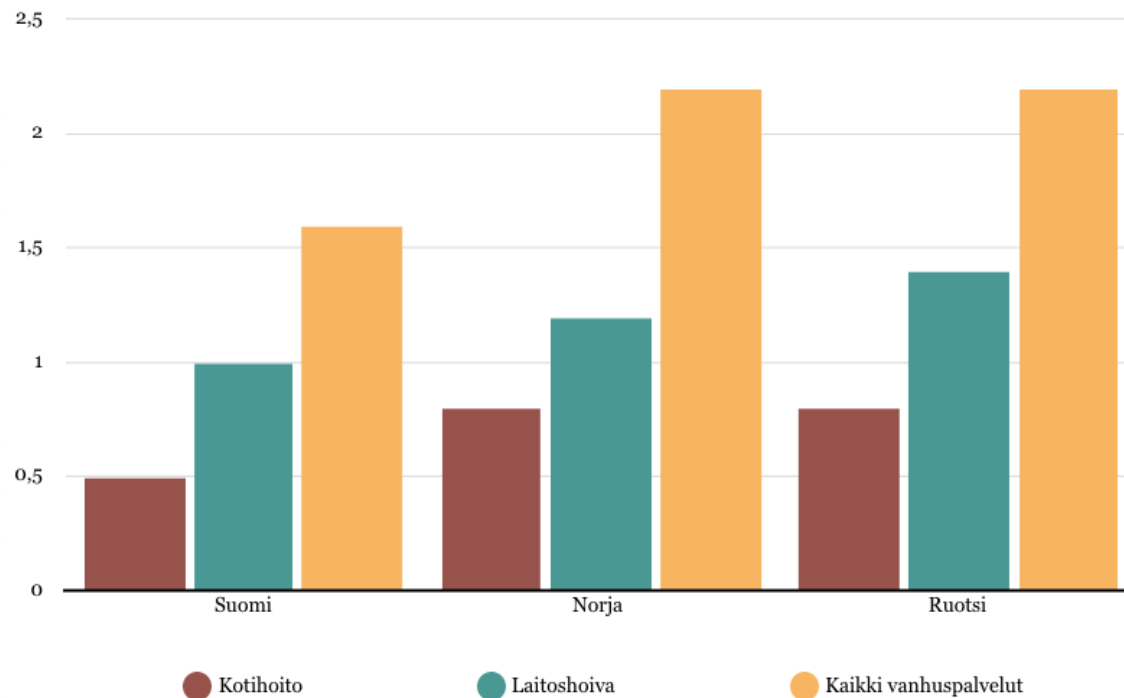
Figure I. Spending on eldercare services as share of GDP, 1997–2013.

Source: NOWBASE, Table SOCEXP01.

Vanhuspalvelujen pitkäkestoinen alirahoitus

Vanhustenhoidon menot Pohjoismaissa

Prosenttiosuus bruttokansantuotteesta 2015/2016

MustRead

Lähde: Nordic Social Statistical Committee NOSOSCO

Vanhuspalvelujen pitkäkestoinen alirahoitus

Vanhuspalveluiden osuus			
	Suomi	Ruotsi	Norja
Vanhuuteen kohdistuvista sosiaalimenoista%	12,6	18,6	23,4
BKT:sta%	1,6	2,2	2,2

LÄHDE: NOSOSCO / JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

2015: Suomen BKT 210 mrd €

-> ero 1,26 mrd €

2017: Suomi 1,5%, Ruotsi 2,2%,
Norja 2,3% (Fin BKT 224 mrd €)

-> ero 1,6-1,8 mrd €

Samaan aikaan Suomen väestö

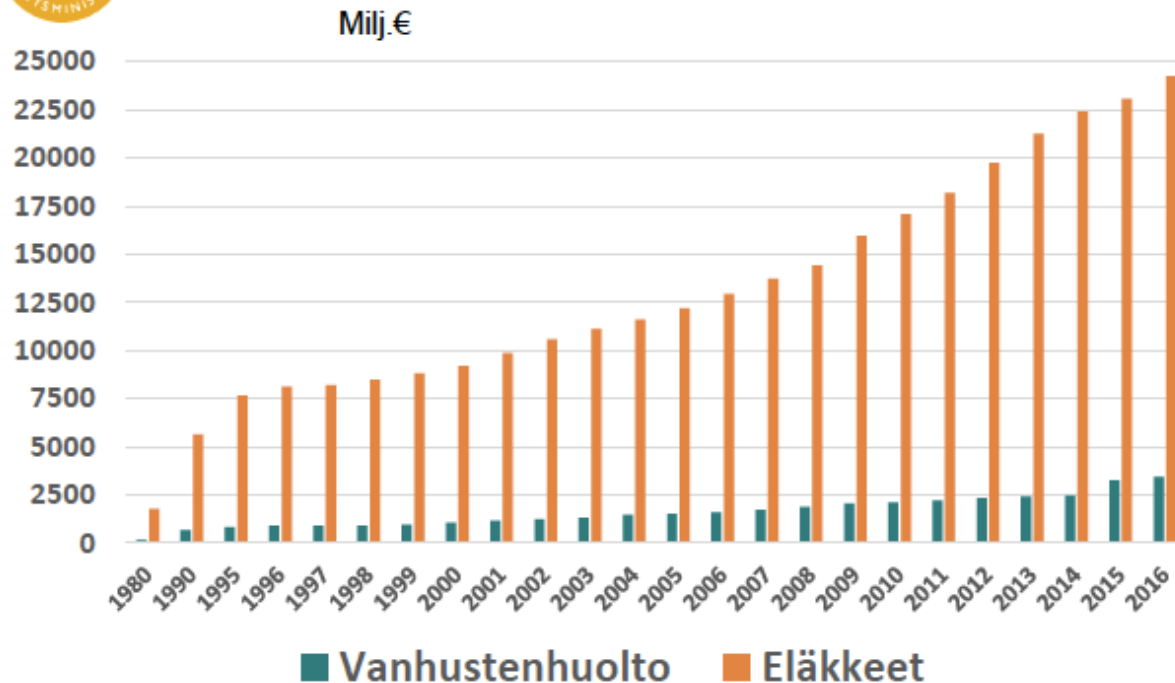
- muita Pohjoismaita
ikäntyneempi

- muita Pohjoismaita sairaampi

Vanhuspalvelu- ja eläkemenot (Satu Karppanen, STM)

ELÄKEMENOT KASVAVAT NOPEAMMIN KUIN PALVELUIHIN LIITTYVÄT MENOT

Päätelmät:

Eläkemenojen kasvu on ollut suurempaa kuin sosiaalipalvelumenojen.

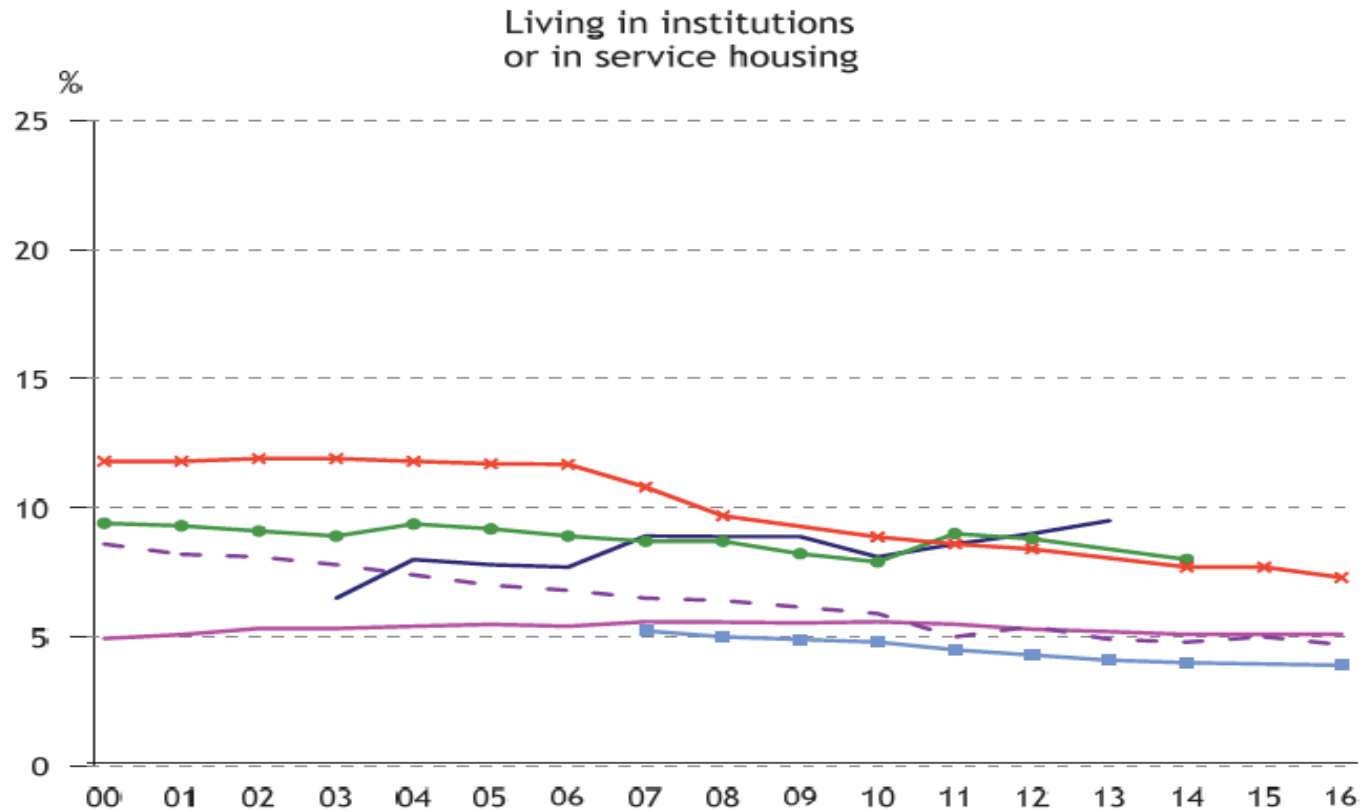
Kustannusten kasvun hillinnän haaste on työurien jatkamisessa ja ikääntyvän väestön toimintakyvyn ylläpitämisessä ja ennaltaehkäisevässä toiminnassa.

Säästöpotentiaali ikäihmisten palveluissa on vähäinen.

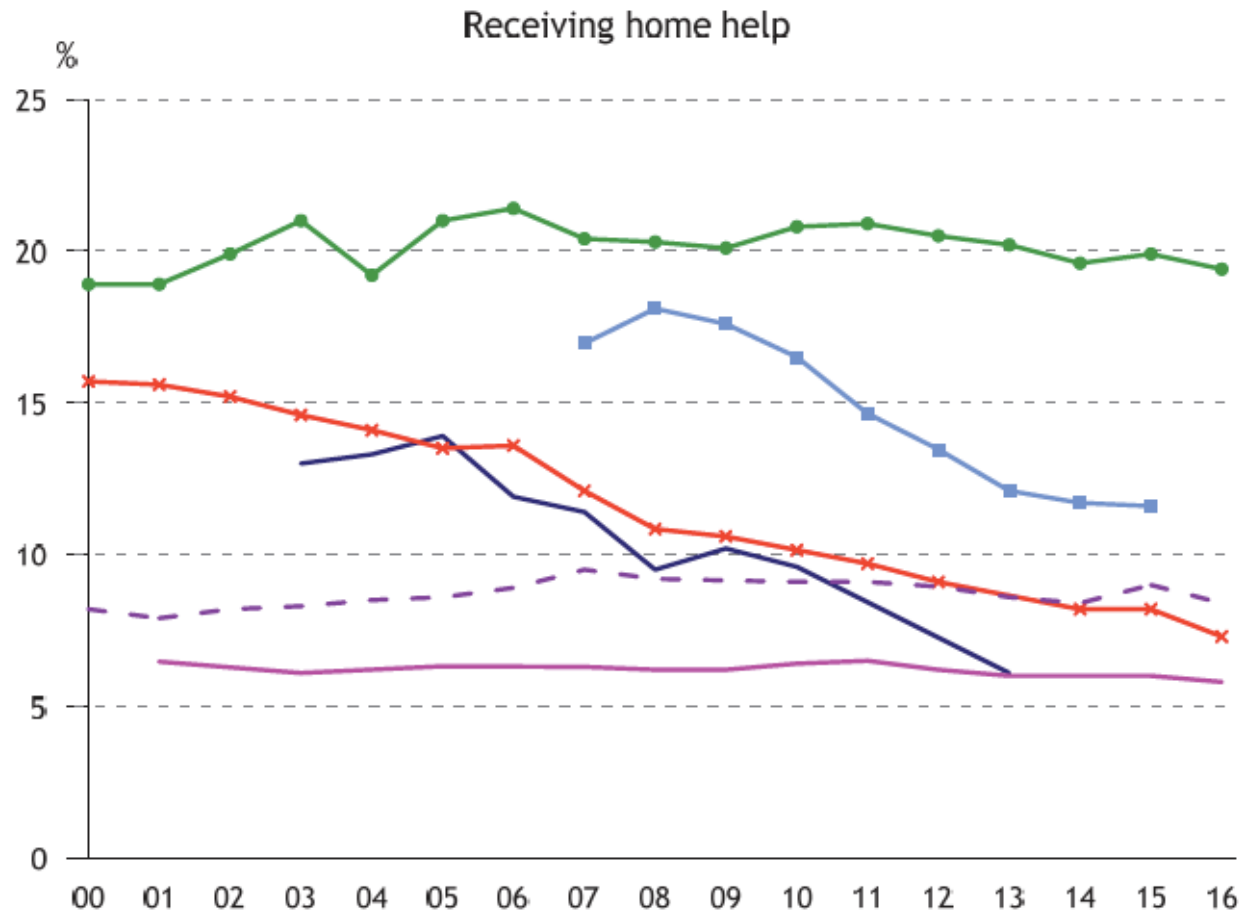
Lähde: Tilastoraportti 13/2018, 14.5.2018. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturvan menot ja rahoitus. THL.

Ympäri- ja hoito Pohjoismaissa

Figure 6.2.7 People living at institutions or in serviced housing and people receiving home help, % of age group 65 years or older, 2000-2016

Kotihoito Pohjoismaissa

Vanhuspalvelujen kattavuus

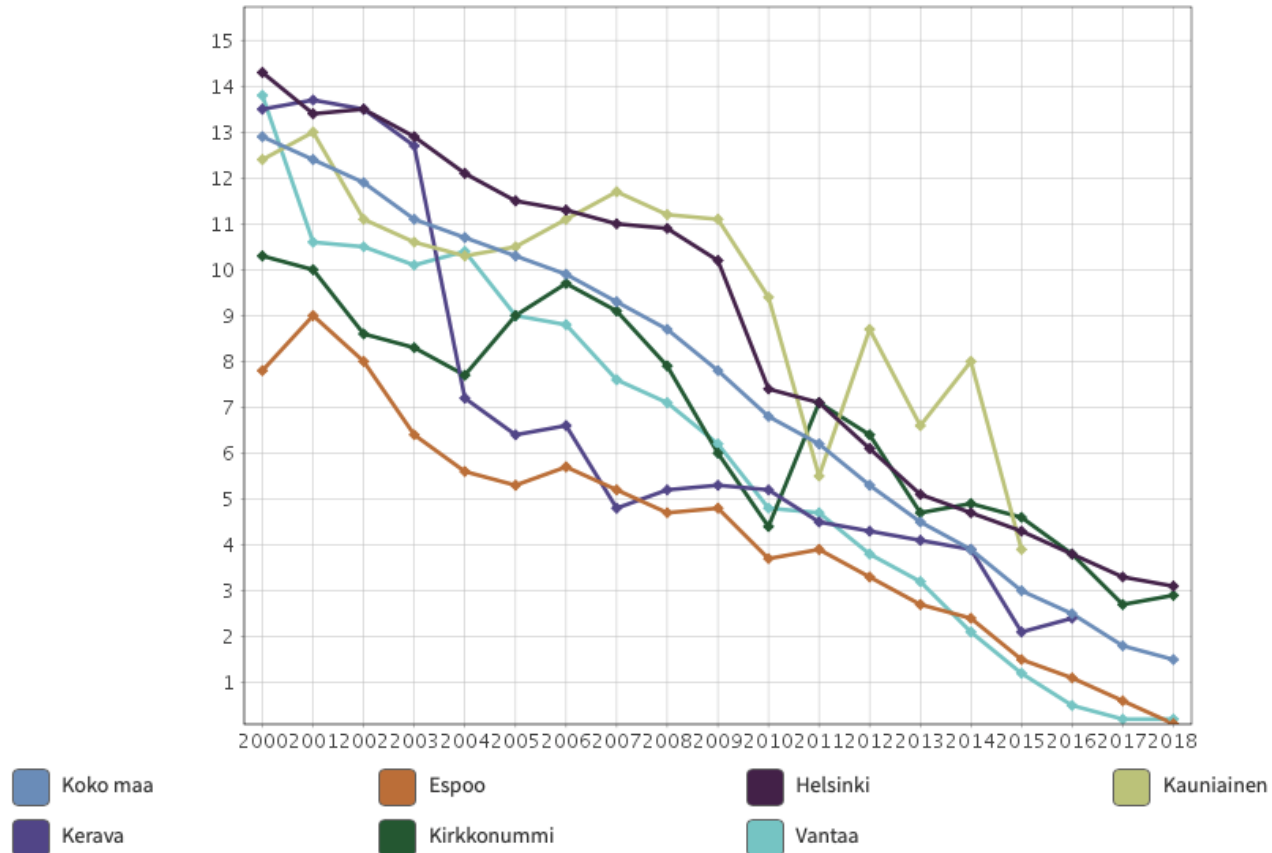
Taulukko 1. Hoivapalvelujen kattavuus 75 vuotta täyttäneistä vuosina 1990–2015 (% ikäryhmästä)

Vuosi	Vanhainkodat	Terveyskeskusten vuodeosastot	Tehostettu palveluasuminen ¹	Ympärivuorokautinen hoito yhteensä	Säännöllinen kotihoito ²	Yhteensä ³
1990	7,8	3,4	-	11,2	19,2	30,4
1995	6,5	3,4	-	9,9	13,4	23,3
2000	5,3	3,0	1,7	10,0	11,8	21,8
2005	4,3	2,5	3,4	10,2	11,2	21,4
2010	3,2	1,5	5,6	10,3	11,8	22,1
2015	1,7	0,4	7,1	9,2	11,8	21,0

Lähteet: Stakes 1995; Stakes 2000; THL 2018.

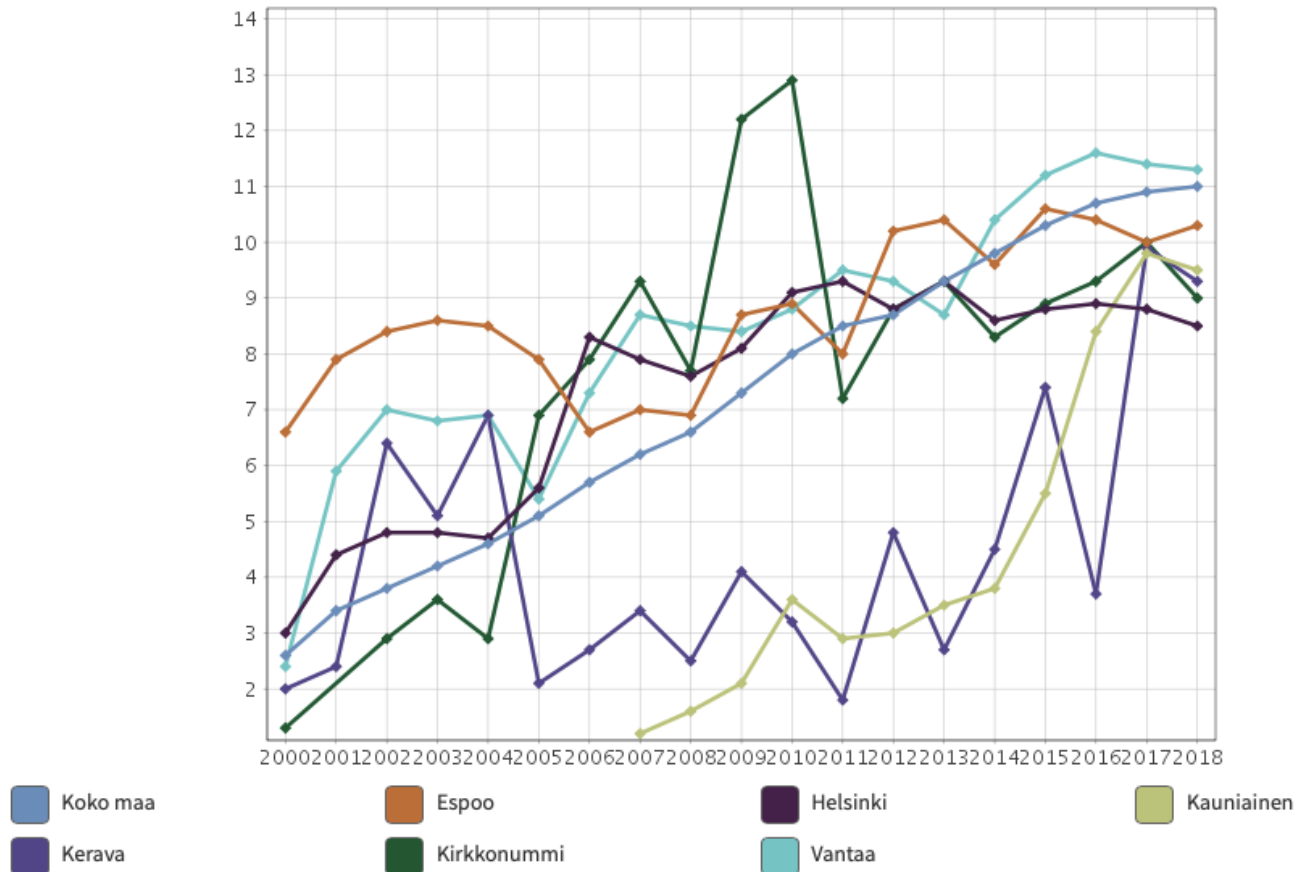
Ympäristön hoidon muutos

Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 80 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä [info ind. 2489](#)

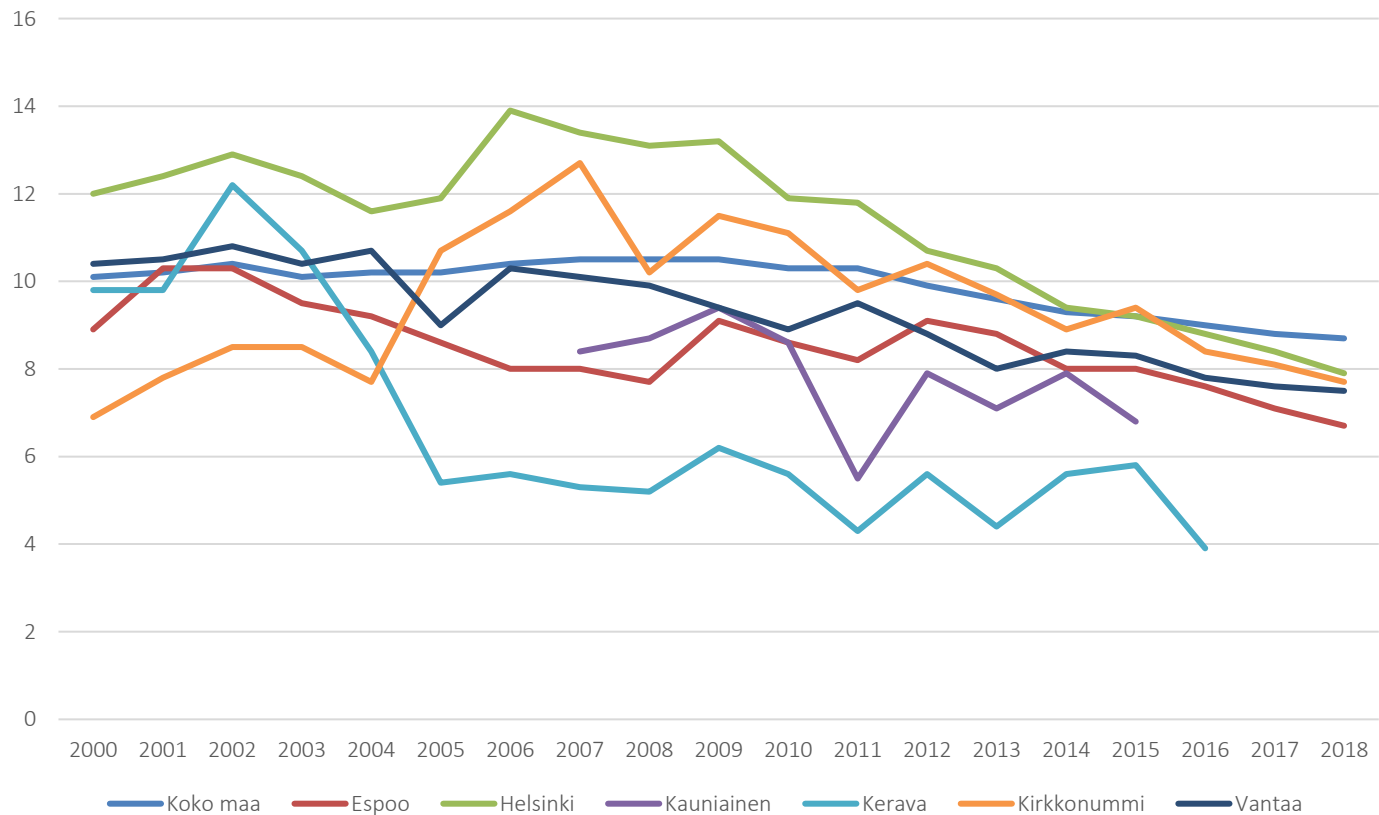
Ympäristön hoidon muutos

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 80 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., %
vastaavanikäisestä väestöstä info ind. 2486

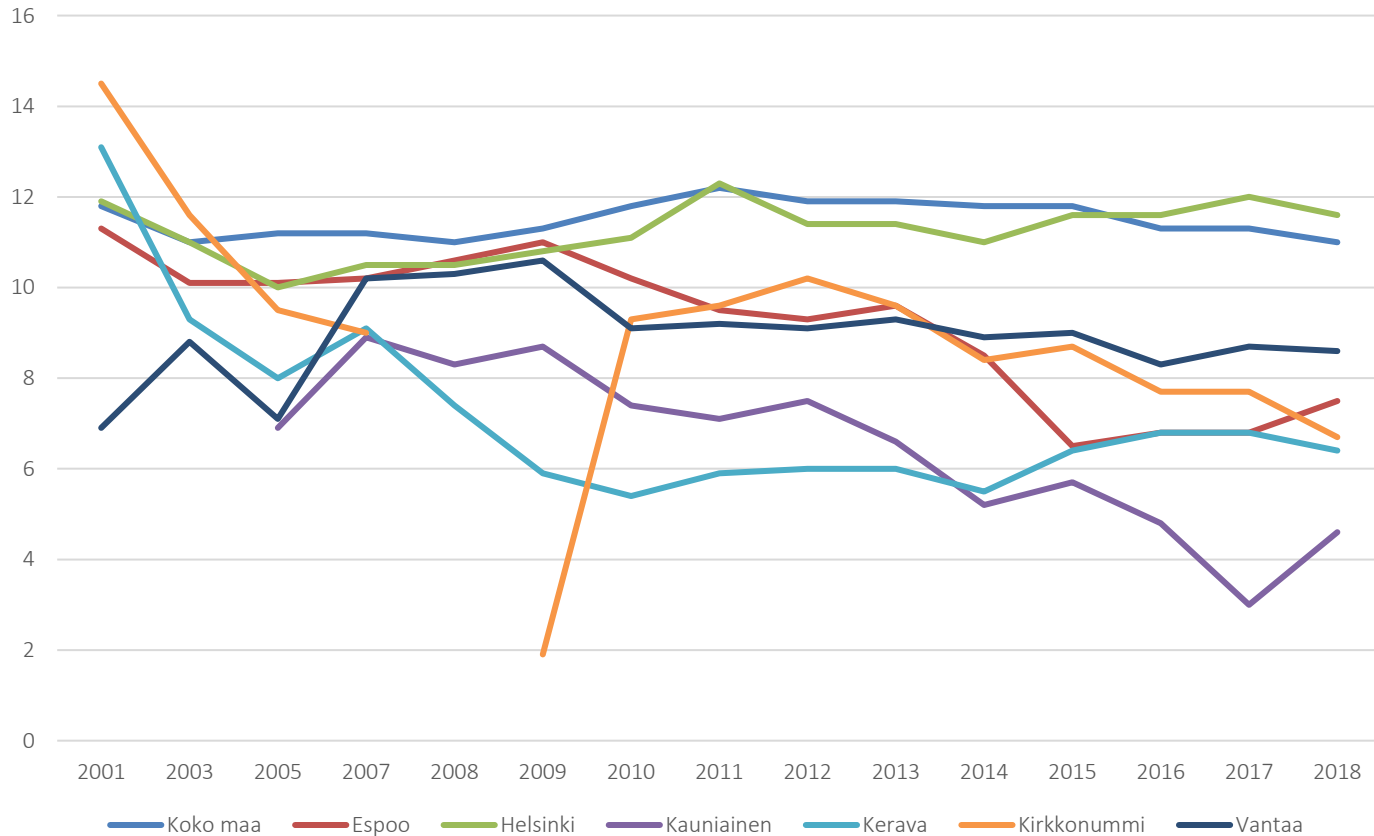
Ympäriyrk hoidon kattavuus

Ympäriyrkrokautilinen hoito yhteensä (75+)

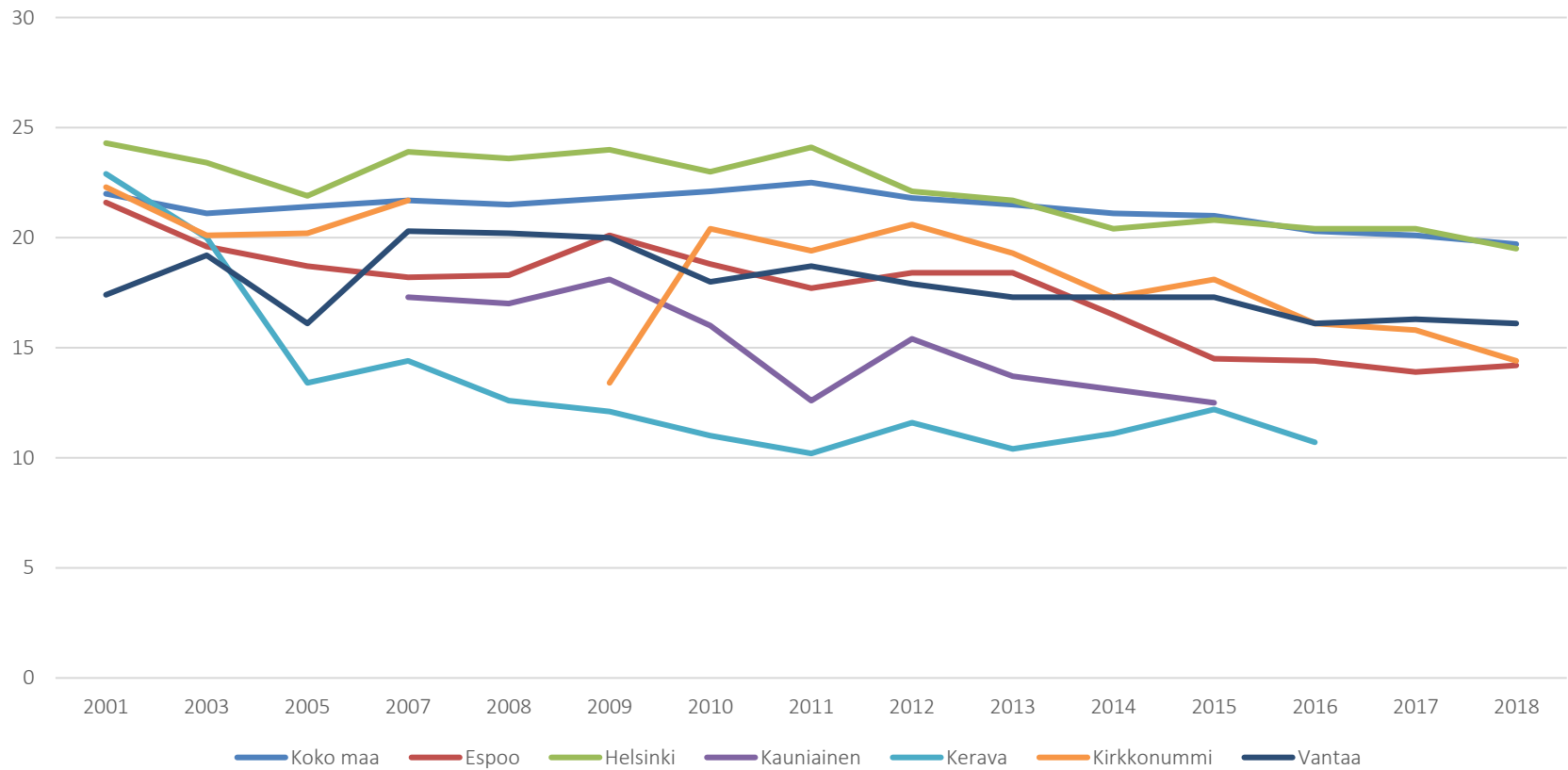
Kotihoidon kattavuus

Säännöllinen kotihoito (75+)

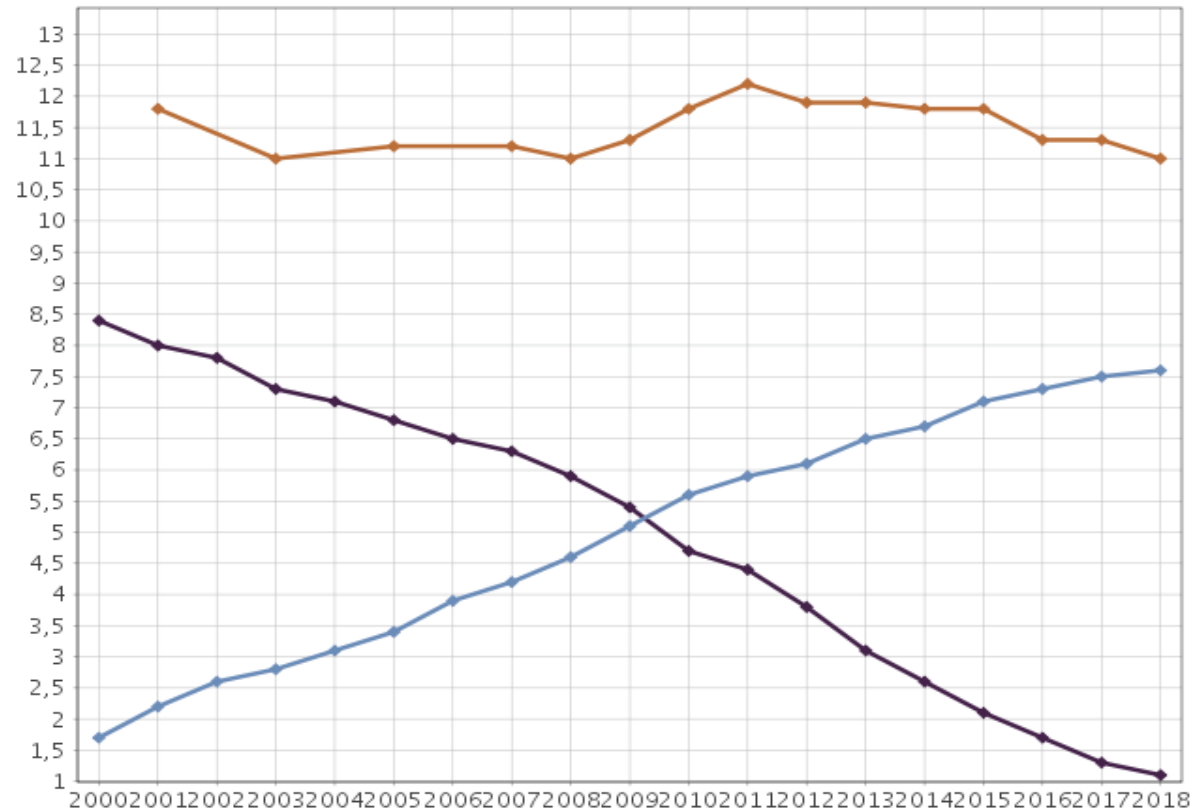

Kokonaiskattavuuden lasku

Ympäri vuorokautinen hoito + säännöllinen kotihoito (75+)

Palvelujen kattavuus/Suomi

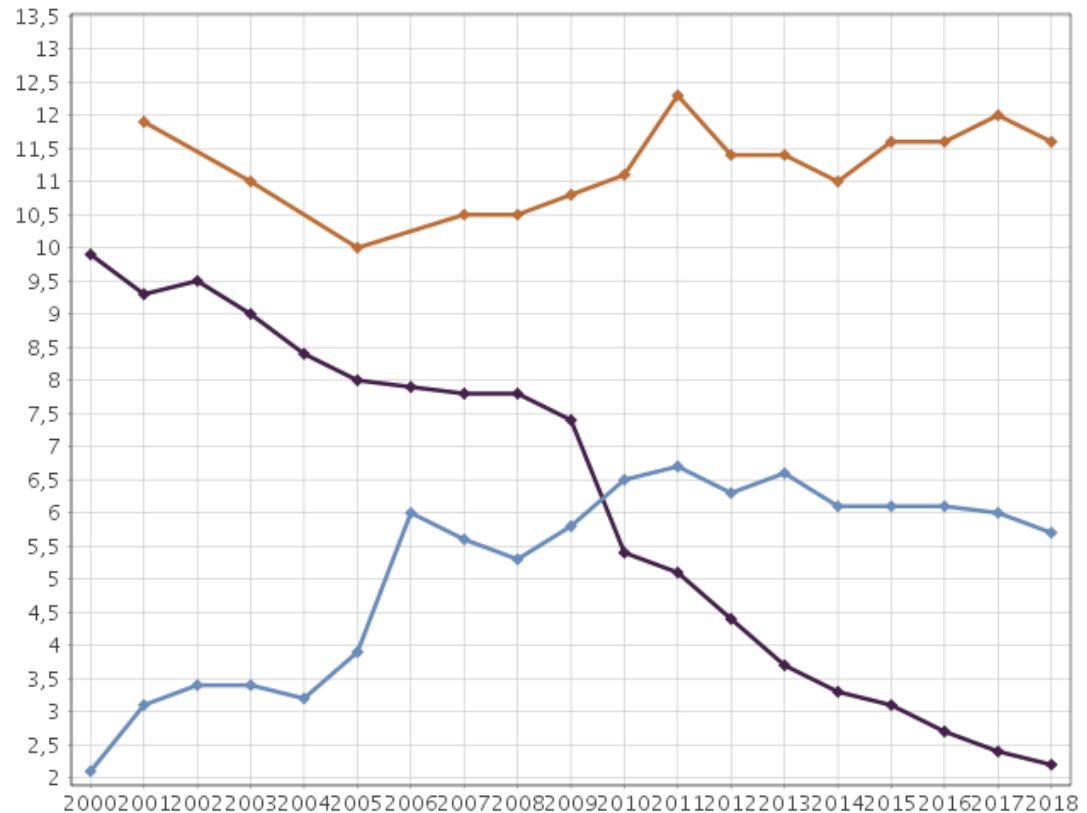

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (-2018)

Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Palvelujen kattavuus/Helsinki

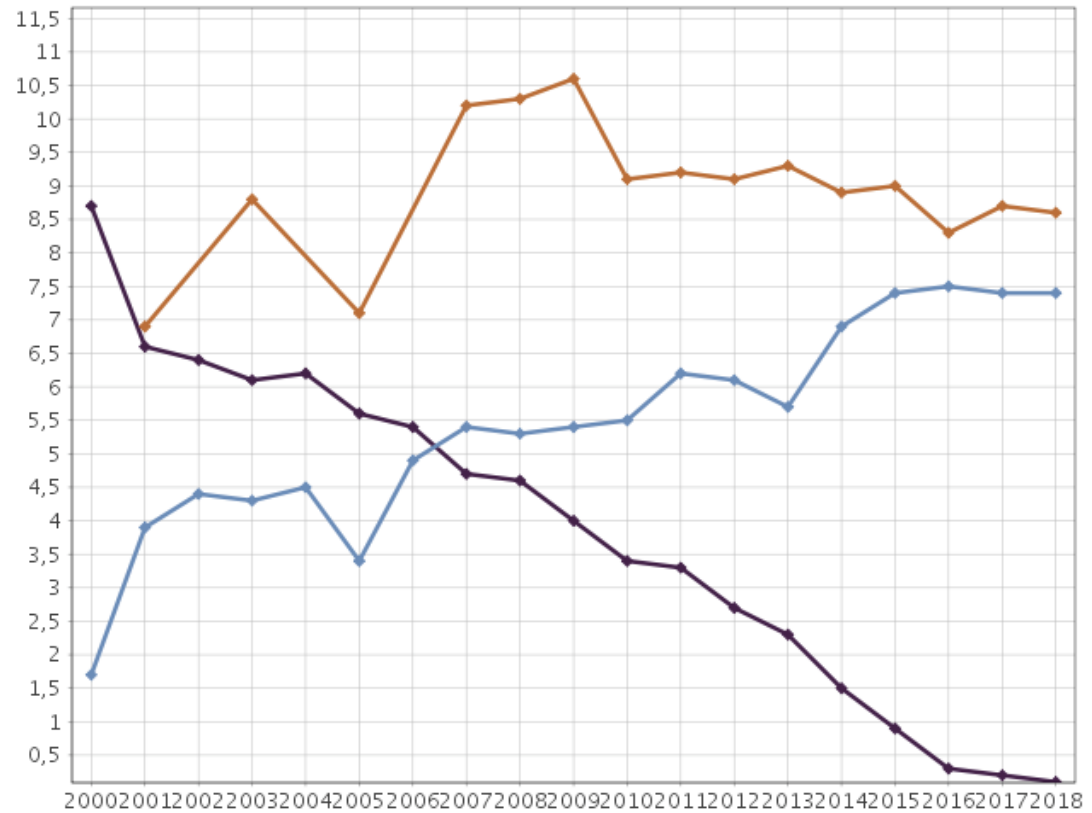

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (-2018)

Vanhaikodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Palvelujen kattavuus/Vantaa

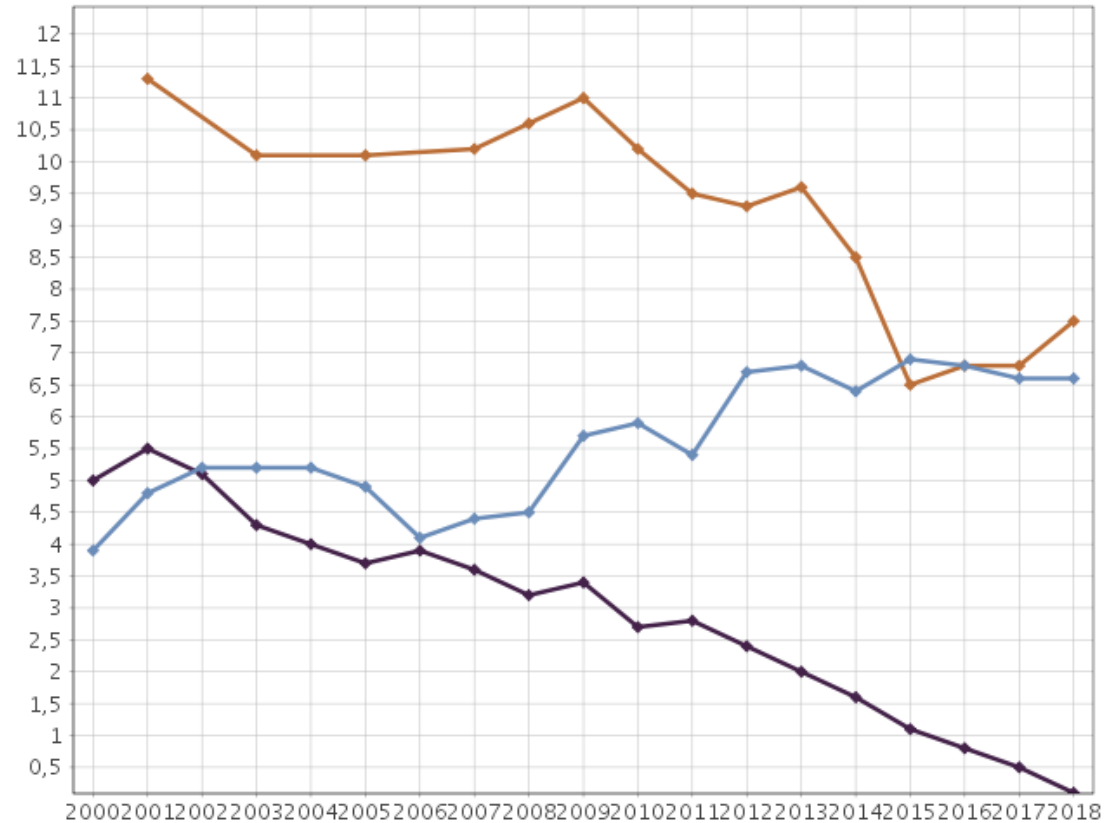

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (-2018)

Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Palvelujen kattavuus/Espoo

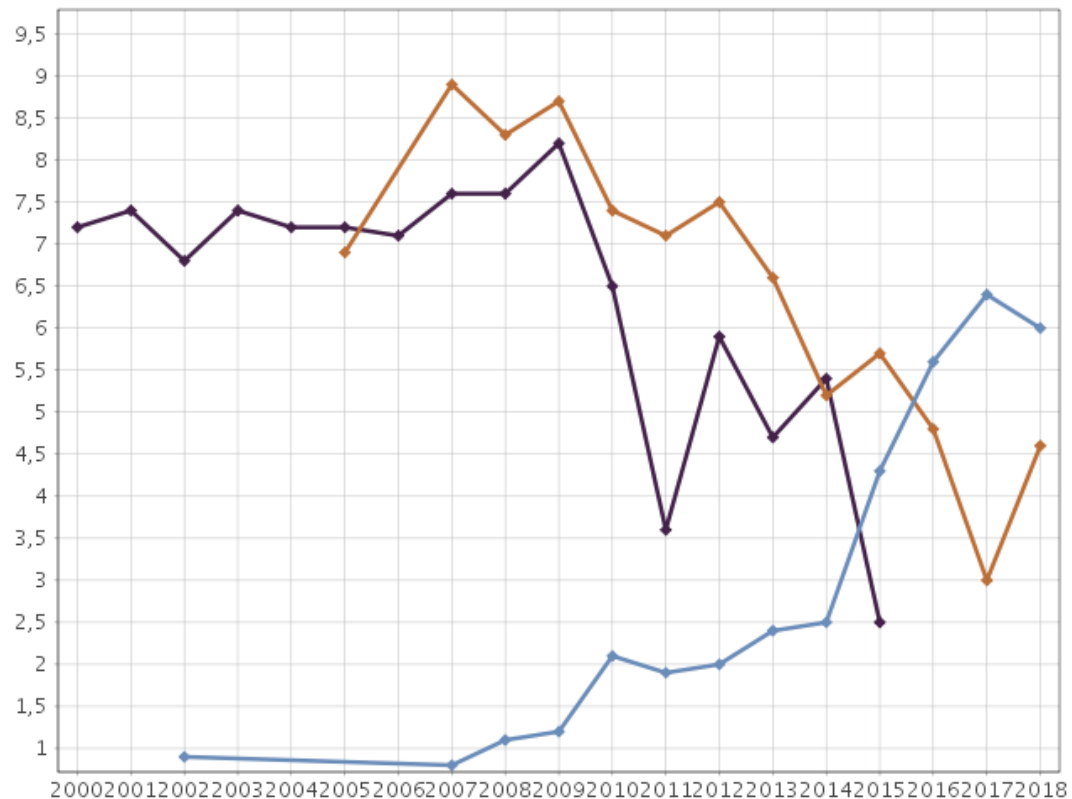

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (-2018)

Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Palvelujen kattavuus/Kauniainen

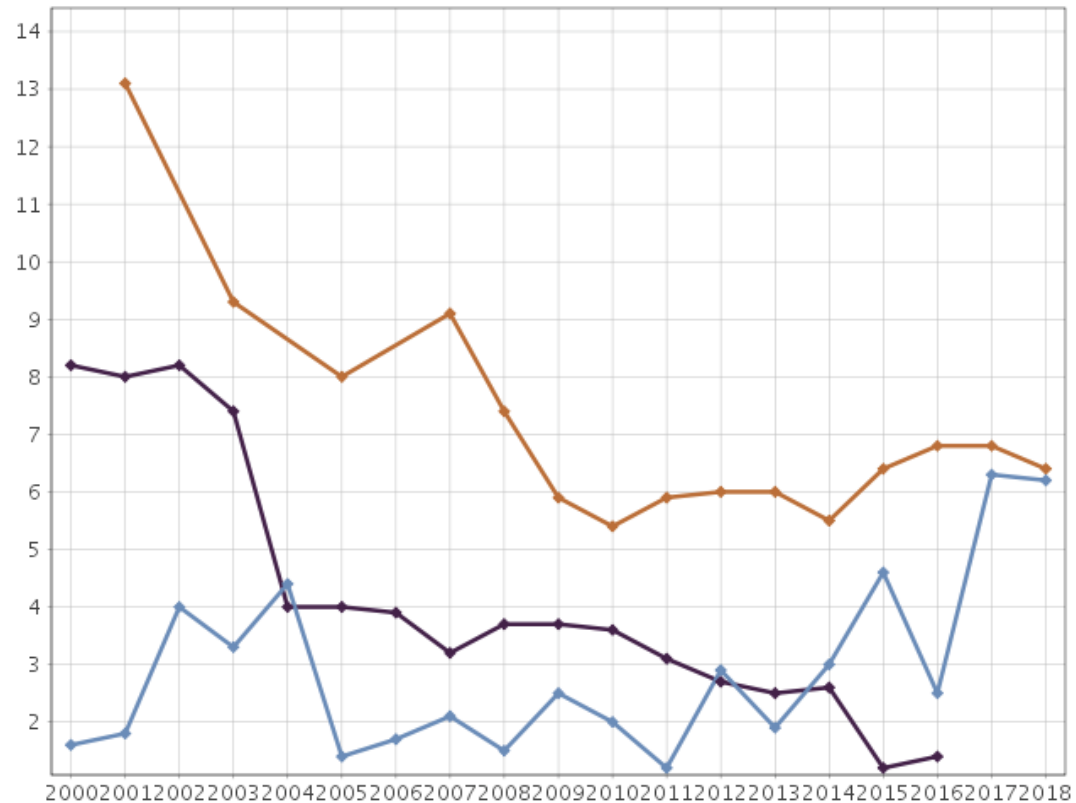

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (-2018)

Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Palvelujen kattavuus/Kerava

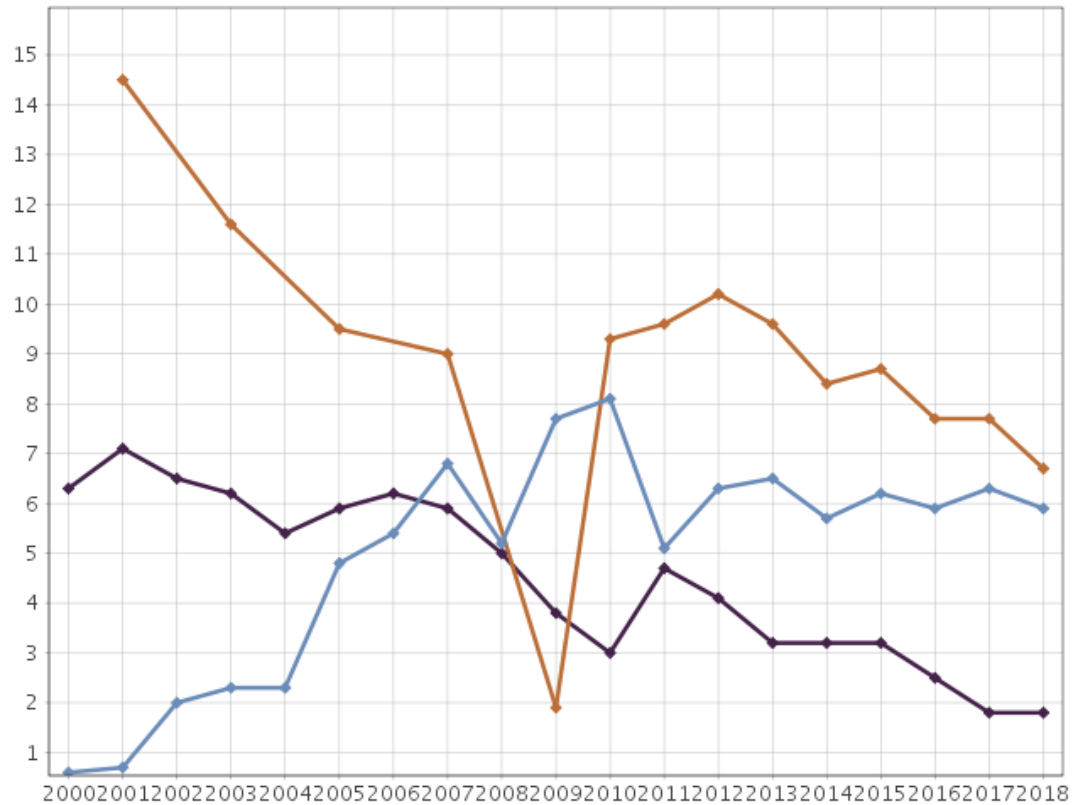

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (-2018)

Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Palvelujen kattavuus/Kirkkonummi

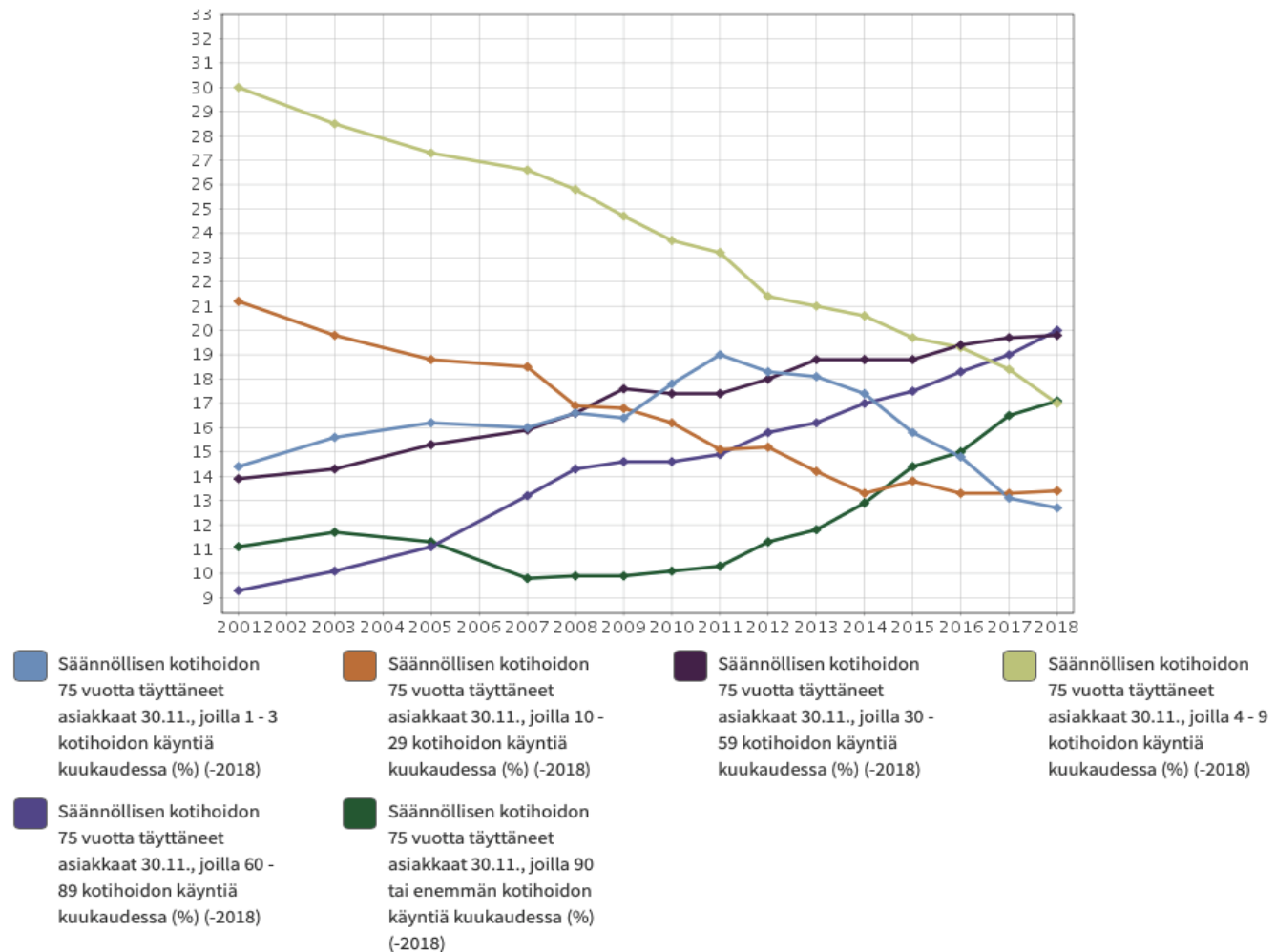

■ Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

■ Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä (-2018)

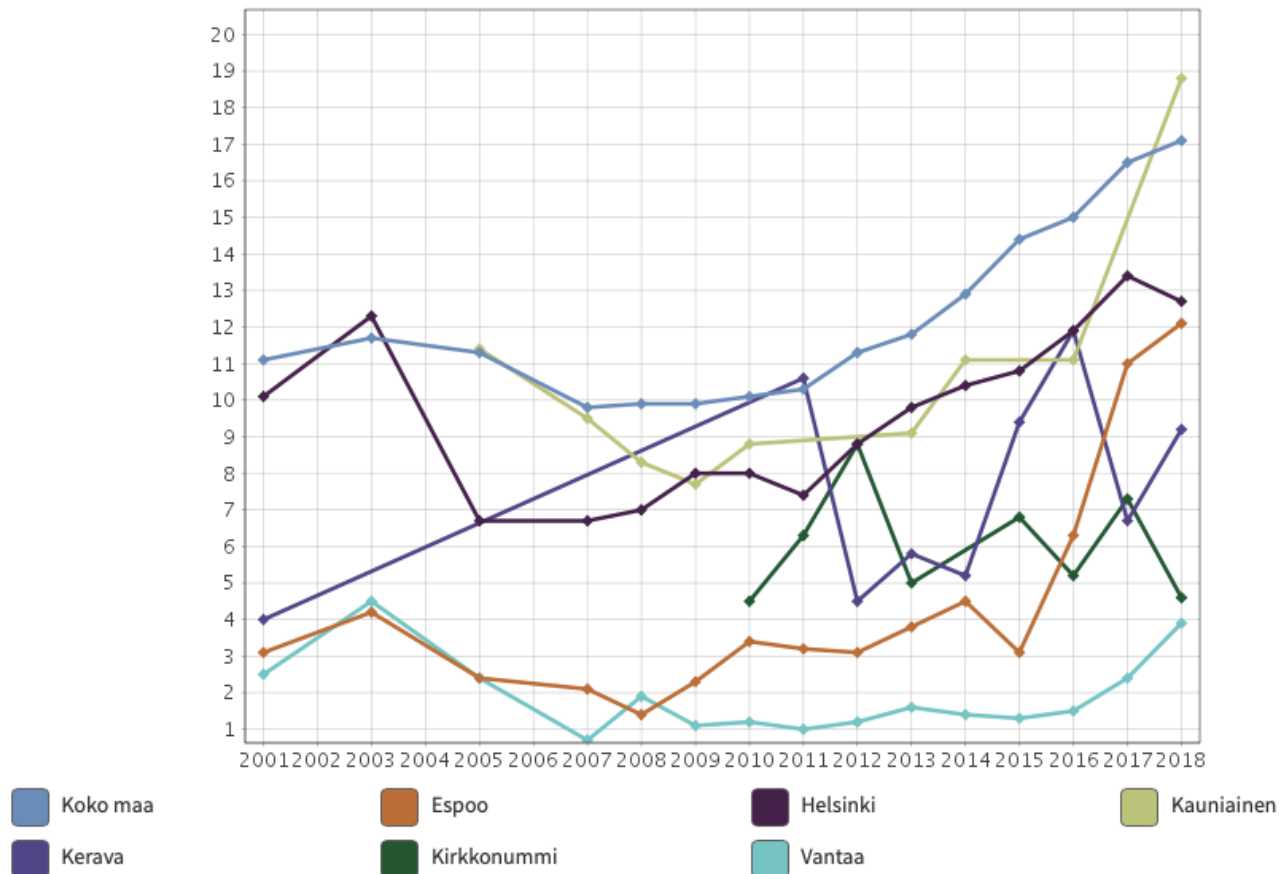
■ Vanhainkodeissa tai pitkäaikaisessa laitoshoidossa terveyskeskuksissa olevat 75 vuotta täyttäneet 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Kotihoidon intensiivistyminen

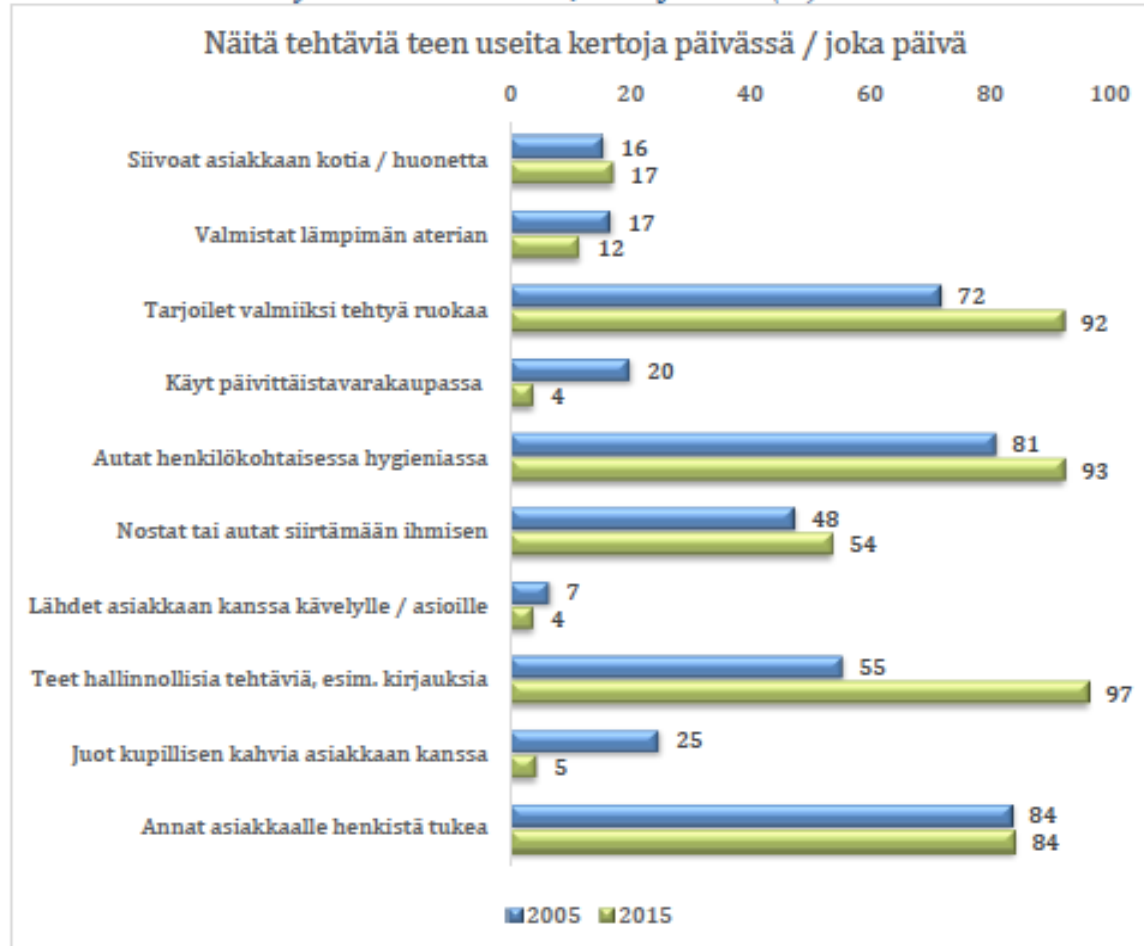
Kotihoidon intensiivistyminen

Säännöllisen kotihoidon 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 30.11., joilla 90 tai enemmän kotihoidon käyntiä kuukaudessa (%) (-2018) [info ind. 2672](#)

Kotihoidon työtehtävät

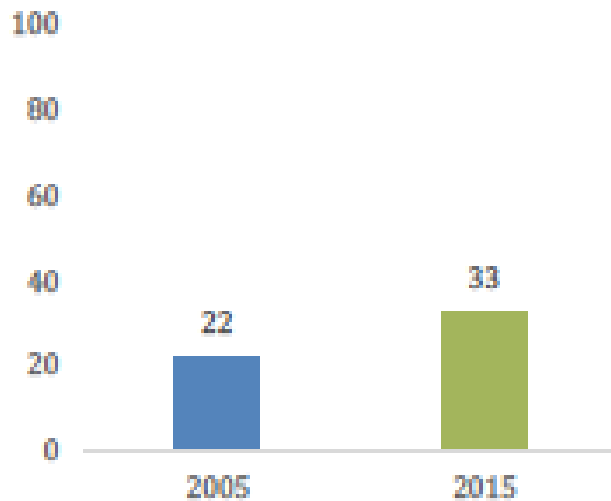
Kuvio 1. Kotihoidon työtehtävät Suomessa, 2005 ja 2015 (%)

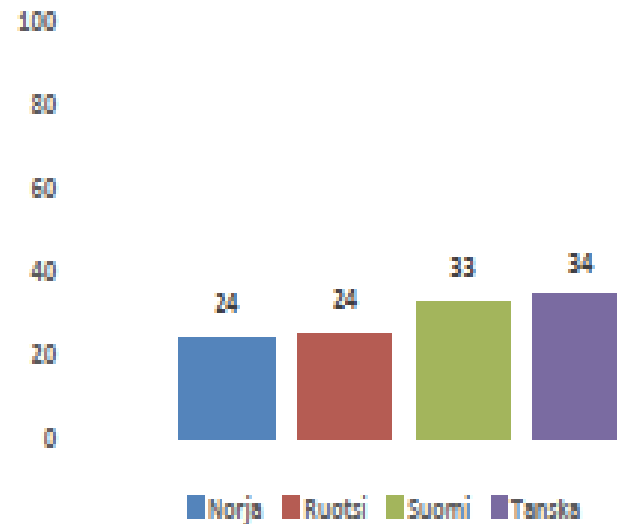
- Kröger ym.: Hoivatyö muutoksessa, 2018

Kotihoidon laatuongelmat

Tuntee työssä useimmiten riittämättömyyttä

Tuntee työssä useimmiten riittämättömyyttä

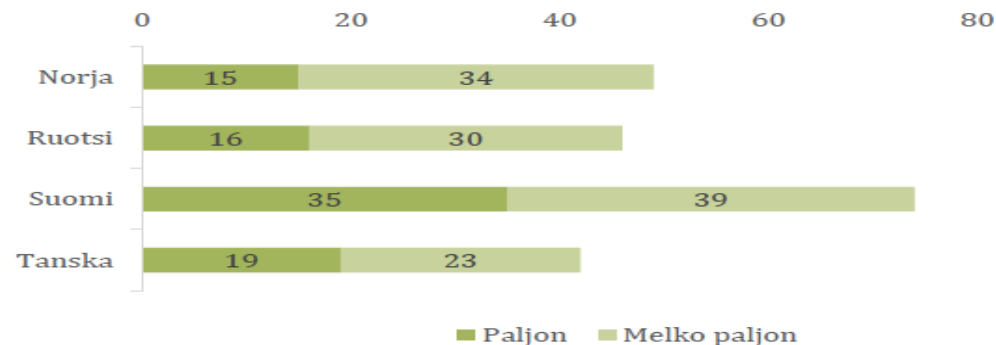

Kotihoidon laatuongelmat

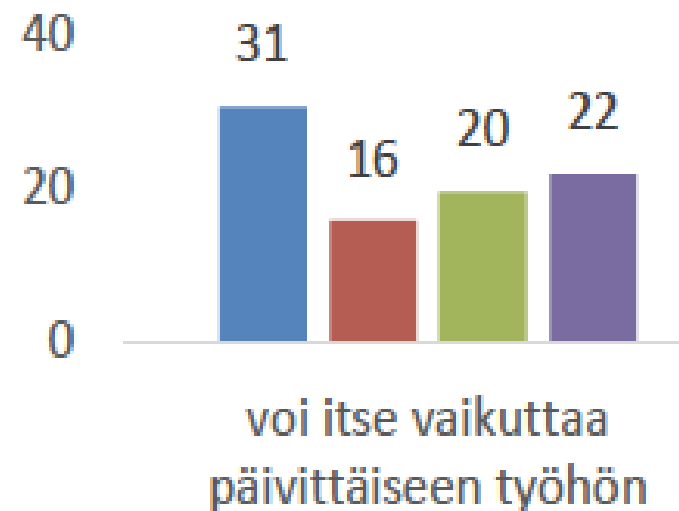
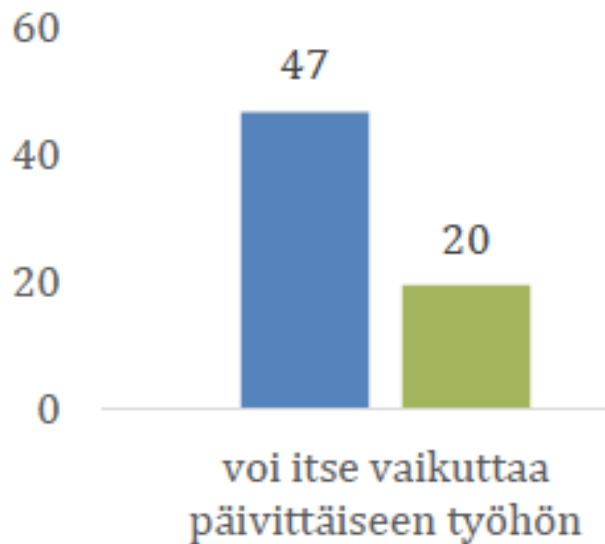
Taulukko 31. Kotihoidon työolot Suomessa: työntekijöiden mielipiteitä työstään 2015 (%)

	Täysin samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Osittain eri mieltä	Täysin eri mieltä
	%	%	%	%
Asiakkaita hoidetaan yksilöllisesti	27	49	20	4
Olisin mielelläni vanhana itse hoidettavana työpaikallani	21	43	26	10

Oletko huolissasi, että työntekijöiden vähäisyys aiheuttaa riskejä asiakkaille?

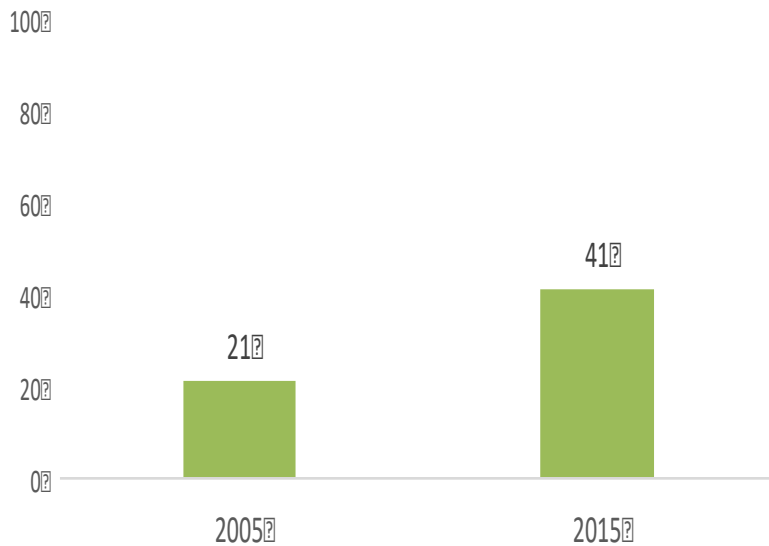
Vaikutusmahdollisuuksien puute kotihoiossa

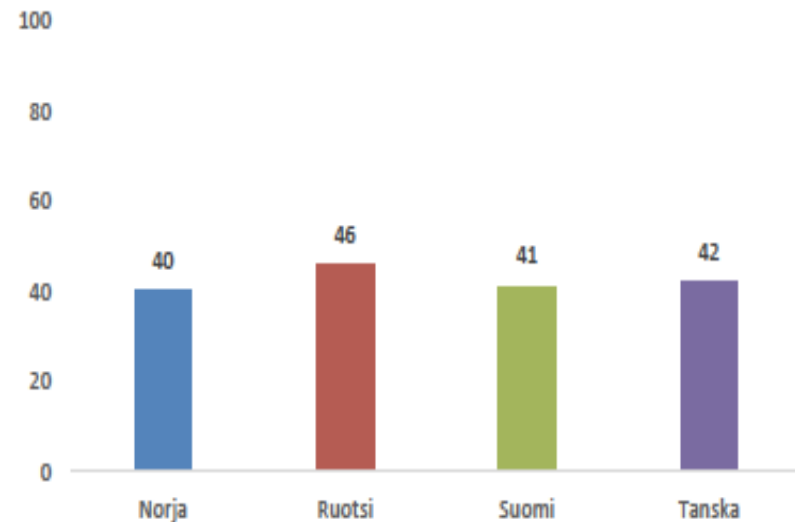
■ Norja ■ Ruotsi ■ Suomi ■ Tanska

Kotihoidon henkilökunnan rekrytoinnin ja pysyvyyden ongelmat

Kyllä, olen viimeisen vuoden aikana harkinnut lopettavani nykyisen työni

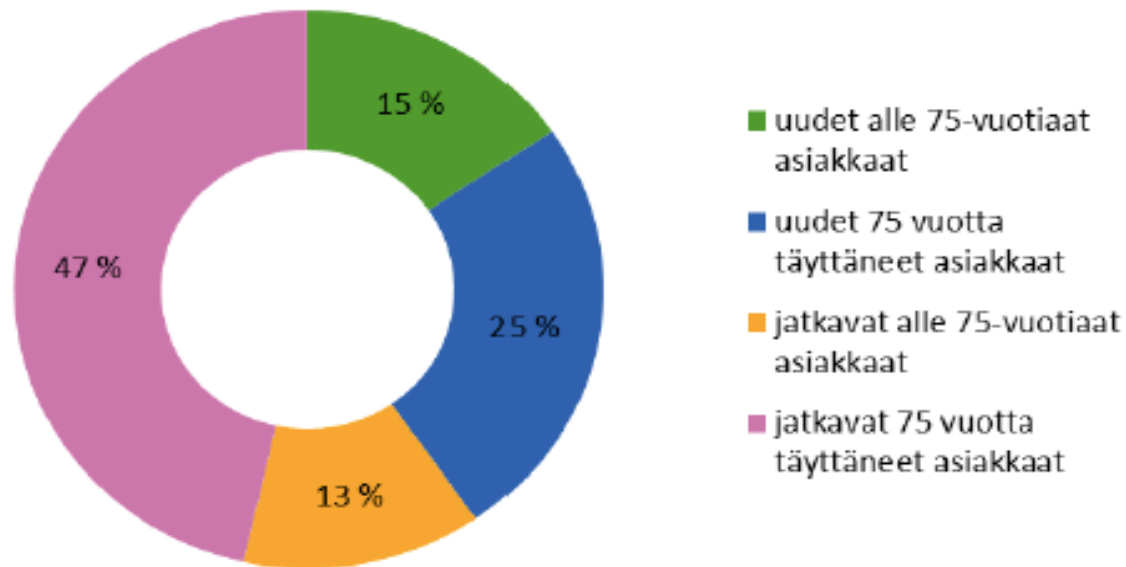

Kyllä, olen viimeisen vuoden aikana harkinnut lopettavani nykyisen työni

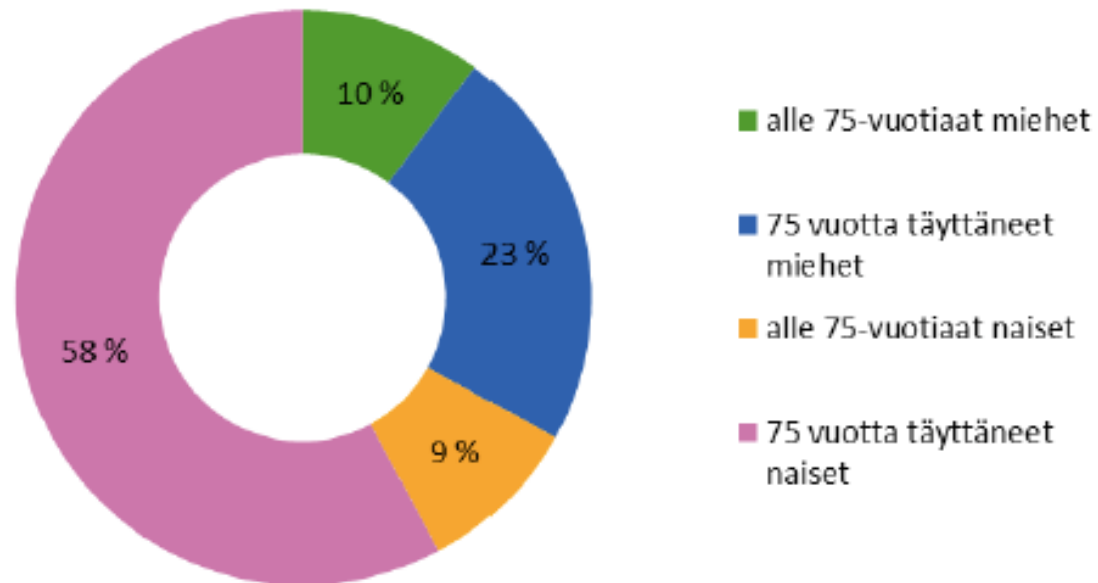
Kotihoidon käyttäjien vaihtuvuus

Kuvio 2. Kotihoidon uudet ja jo edellisenä vuonna kotihoidon asiakkaina olleet alle 75-vuotiaat ja 75 vuotta täyttäneet asiakkaat vuonna 2019

Kotihoito on naiskysymys

Kuvio 3. Kotihoidon käynnit sukupuolittain alle 75-vuotiailla ja 75 vuotta täyttäneillä

Hoivaköyhyyden käsite

- Palvelujärjestelmiä kuvaavat indikaattorit keskittyvät yleensä käytettyihin resursseihin (etenkin % BKT:sta) tai tuotettujen palvelujen volyymiin (etenkin käyttäjien % ikäryhmästä)
- Nämä indikaattorit eivät kuitenkaan kerro juuri mitään hoivapolitiikan tuloksista
- Keskeinen ja kriittinen kysymys on:
 - **Saavatko ihmiset tarvitsemansa avun?**
 - Onko tässä suhteessa eri ryhmien välistä eriarvoisuutta?
 - Eri tuloryhmien välillä
 - Eri ikäryhmien välillä
 - Maassa syntyneen ja maahan muuttaneen väestön välillä jne.

Hoivaköyhyyden käsite

- Hoivaköyhyys = ihminen, jolla on avuntarve, ei saa tarvitsemaansa apua
- Hoivaköyhyydessä on kyse
 - Perustarpeen täyttymättömyydestä
 - Hyvinvointivaltion epäonnistumisesta
 - Tietyn ihmisryhmän syrjinnästä
 - Perustuslain rikkomisesta
 - Ihmisoikeusrikkomuksesta
- Onko Suomessa siis hoivaköyhyyttä ikäihmisten parissa?

Aineisto

- Postikysely 75+-väestöstä tehdyille satunnaisotannalle Jyväskylässä ja Tampereella 2010 ja 2015 (uusi 2020 aineisto parhaillaan kerättävänä, nyt kansallinen otos)
- Maistraattien tekemät satunnaisotannat: 1000 vähintään 75-vuotiasta per kaupunki
- Vastausprosentit:
 - 71,5% vuonna 2010 (N=1436)
 - 73,7% vuonna 2015 (N=1474)

Aineisto

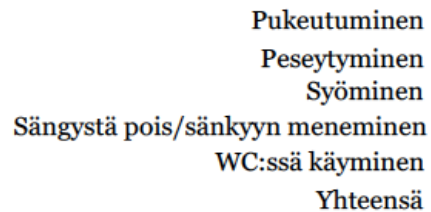
- Hoivaköyhyttä mitattiin tässä kyselyssä päivittäisen elämän toimintojen toimintakykyä koskevalla kysymyksellä: “Miten selviydytte itse seuraavista asioista?” (x 13)
 - “Selviydyn ilman vaikeuksia”
 - “En selviydy itse, mutta saan riittävästi apua”
 - “*En selviydy itse ja tarvitsisin enemmän apua kuin mitä saan nyt*”

Hoivaköyhyyden yleisyys

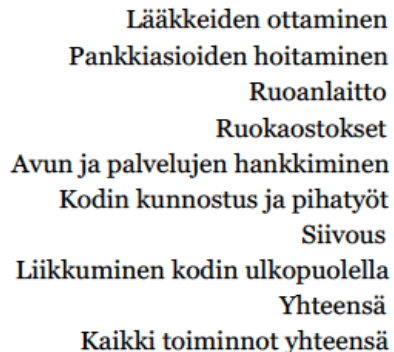
75 vuotta täyttäneiden hoivaköyhyys Suomessa

Hoivaköyhyys tarkoittaa hoivatarvetta, johon ei saada apua. Prosenttia apua tarvitsevista

Päivittäiset perustoiminnot (ADL)

Päivittäisten asioiden hoitaminen (IADL)

Hoivaköyhyyden tekijät (log.regr)

Muuttujat	Monimuuttujamalli OR (95% CI)	
	Hoivaköyhyys ADL-tarpeissa (n = 337)	Hoivaköyhyys IADL-tarpeissa (n = 1 584)
I Sosioekonomiset muuttujat		
Tampere (ref: Jyväskylä)	1,23 (0,68–2,23)	0,86 (0,67–1,11)
Nainen (ref: mies)	1,94 (0,92–4,06)	1,11 (0,82–1,52)
Ikä (ref: 75–79 vuotta)		
80–84 vuotta	1,83 (0,64–5,21)	1,32 (0,95–1,84)
85–103 vuotta	1,59 (0,59–4,30)	1,40 (1,00–1,94)*
Asuu yksin (ref: asuu yhdessä jonkun kanssa)	0,79 (0,38–1,64)	1,40 (1,03–1,91)*
Asuu lähiössä tai haja-asutusalueella (ref: keskustassa)	1,89 (1,02–3,50)*	0,89 (0,88–1,13)
Ei ammatillista koulutusta (ref: ammatillinen tai ylempi koulutus)	0,88 (0,47–1,67)	0,86 (0,66–1,13)
Ekvivalentti kuukausitulo (ref: yli 1 500 euroa)		
1001–1500 euroa	0,84 (0,31–2,26)	1,49 (1,01–2,19)*
1000 euroa tai vähemmän	0,61 (0,21–1,77)	2,15 (1,42–3,24)***
II Terveydentila		
Heikko tai melko heikko koettu terveys (ref: hyvä, melko hyvä tai kohtalainen)	1,87 (0,96–3,65)	3,87 (2,95–5,08)***
Useita pitkäaikaissairauksia tai vammoja (ref: yksi tai ei yhtään)	1,67 (0,71–3,90)	1,98 (1,49–2,63)***

*<0,05; **<0,01; ***<0,001

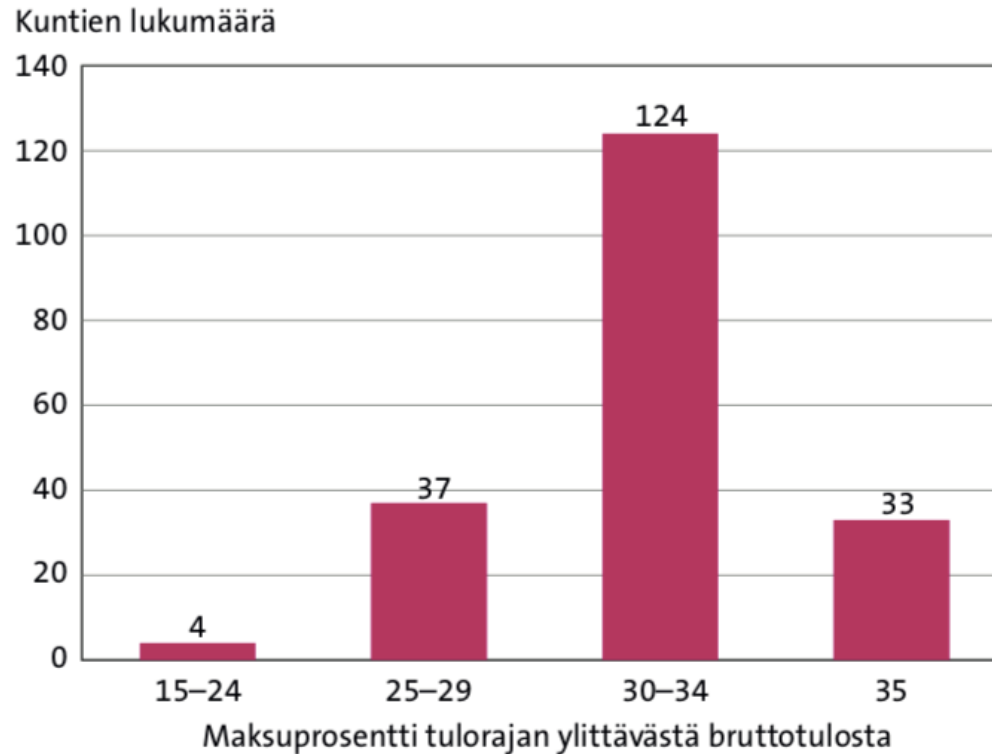
Hoivaköyhyyden tekijät

Taulukko 3. Avun riittämättömyyden syyt (% niistä vastaajista, jotka olivat vastanneet kysymykseen; N=833)

Variables	n (%)
Olen pyytänyt palveluja ja apuvälineitä, mutta en ole saanut	41 (8)
En tiedä onko tarvitsemiani palvelujat tai apuvälineitä tarjolla	46 (8)
Palvelujen sisältö ja/tai laatu eivät vastaa toiveitani	56 (10)
En tiedä mistä saisin apua	98 (18)
Minulla ei ole omaisia tai läheisiä, jotka voisivat auttaa	110 (20)
Avun / palvelujen hankkiminen tuntuu minusta liian työläältä	170 (32)
Palvelumaksut ovat liian korkeita	312 (58)

?

Hoivaköyhyyden tekijät: palvelumaksut

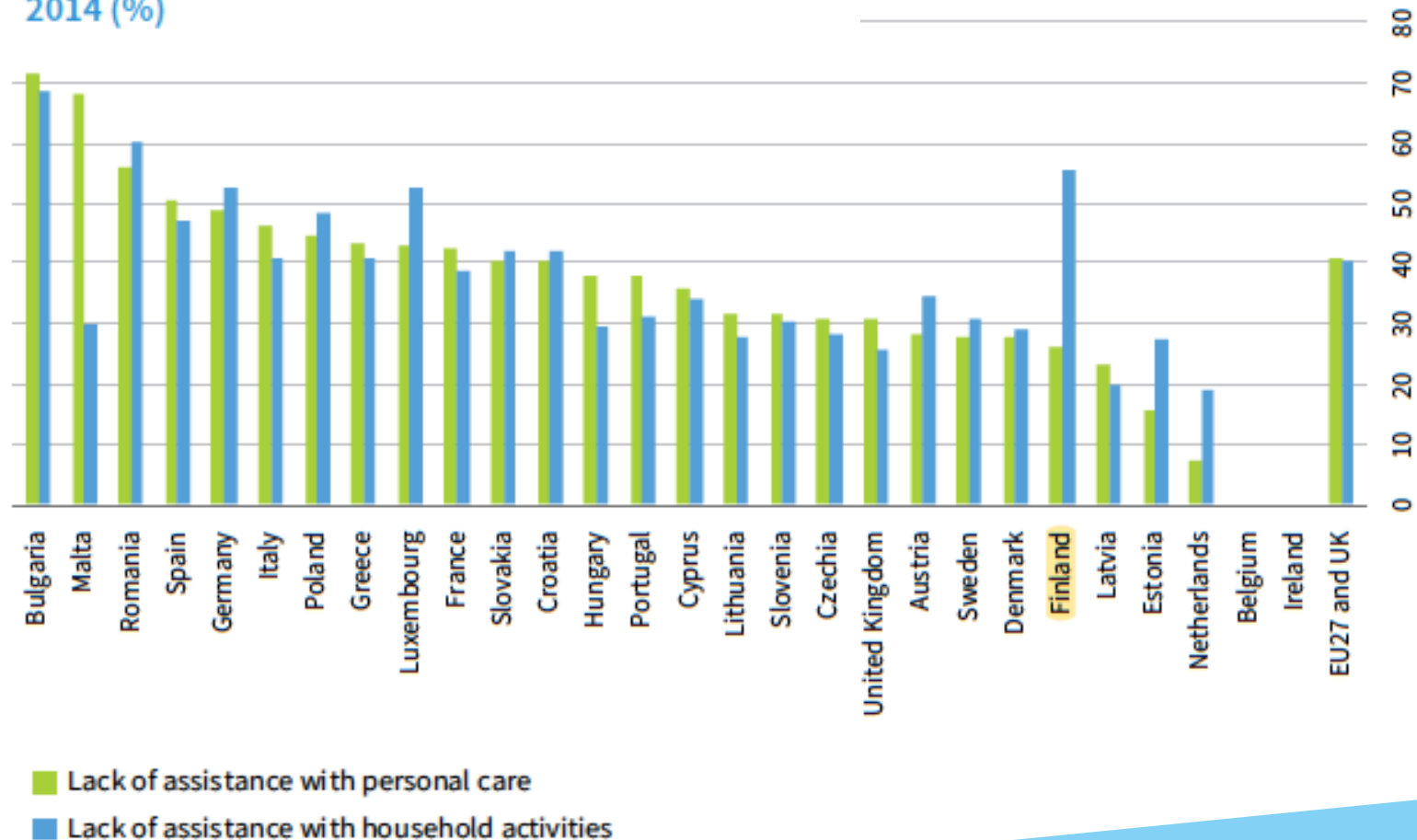

KUVIO 20.2. Säännöllisen kotihoidon maksuprosentti, kun hoidon tarve on 28 tuntia/ kk yhden hengen taloudessa vuonna 2016. Kuntien lukumäärä ja osuus (%). N = 198. Lähde: Kuntien verkkosivut.

Katja Ilmarinen, 2019

Hoivaköyhyyden yleisyys

Figure 13: Proportion of people aged 65+ with some or severe activity limitations who lack assistance, 2014 (%)

Yhteenvedoa/hoivaköyhyys

- Hoivaköyhyttä on valitettavasti myös Suomessa
- Ympäri vuorokautisen hoivan ja kotihoidon tiukentunut kohdentaminen on todennäköisesti yhteydessä täyttämättömiin hoivatarpeisiin
- Absoluuttisesti katsoen päivittäisten toimien avuntarve ja myös niiden hoivaköyhyys ovat huomattavasti yleisempiä kuin perushoivassa
- Suhteellisesti tarkasteltuna perushoidon hoivaköyhyys (17 % vs 26%) on lähes yhtä yleistä
- Eurooppalaisittain päivittäisten toimien hoivaköyhyys erittäin yleistä

Yhteenvedoa/hoivaköyhyys

- Päivittäisten toimien osalta hoivaköyhyyttä selittävät pienituloisuus ja heikko terveys
- Perushoidon osalta hoivaköyhyyttä selittää lähinnä asuinalue (kaupunkien keskustassa vähemmän)
- Eriarvoisuutta on siten enemmän päivittäisissä toimissa kuin perushoivassa
- Käytännöllinenkin apu on tärkeää, sillä myös sen ongelmat johtavat vaikeuksiin, esim. laitoshoitoon
- Myös perushoivan osalta varsin suuri osa (17 %) sitä tarvitsevista ei saa sitä riittävästi
- Kotihoito on avainasemassa hoivaköyhyyden poistamisessa

Kotihoidon suuret kysymykset

- Saadaanko sekä ympärivuorokautisen hoivan että kotihoidon rahoitus nostettua kestäväälle tasolle?
 - Ympärivuorokautisen hoidon hoitajamitoitus (kustannus n. 240 M€) parantanee ympärivrk hoidon laatua mutta ei sen saatavuutta, joten se ei vähennä kotihoitoon kohdistuvaa painetta
 - Puolet nykyisestä vanhuspalvelujen rahoitusvajeesta koskee kotihoitoa (n. 700 M€)
 - STM:n uusi ikäohjelma tarjoaa kotihoidon kehittämisohjelmalle peräti 6 M€
 - Ministeri Kiuru 30.9.2020 (IL): ”Keväällä pitäisi savua nousta.”

Kotihoidon suuret kysymykset

- Tuleeko kotihoitoon jonkinlaista henkilöstömitoitusta?
 - Kotihoidon laatu riippuu pitkälti käytävissä olevasta ajasta ja aika riippuu henkilökunnan määrästä
- Saadaanko hoivapalveluihin rekrytoitua riittävästi henkilökuntaa?
 - Henkilökunnasta ulkomailta syntyneitä Ruotsissa 25%, Suomessa 2% (2015)
- Saadaanko henkilökunta pysymään työssään?
 - Kotihoidossa lopettamista miettivien osuus kaksinkertaistui 2005-2015, entä 2020 ja 2025?

Kotihoidon suuret kysymykset

- Saadaanko nykyinen palveluaukko täytettyä ja hoivaköyhyys ja eriarvoisuus poistettua?
 - Kotihoidon saatavuus
 - Kotihoidon sisältö (kodinhoito, sosiaaliset tarpeet)
 - Kotihoidon palvelumaksut
- Pystytäänkö kotihoidolla tukemaan riittävästi omaishoitoa?
 - Omaishoito on kotona hoitamisen todellinen valtavirta ja kotihoito on toteutettava kiinteässä yhteistyössä omaishoitajien kanssa

Lopuksi

- Suomalaisella vanhuspalvelujärjestelmällä ml. kotihoidolla ei ole mennyt järin vahvasti: jatkuva alirahoitus, laatuongelmat, työntekijäkato, hoivaköyhyys
- Kotihoidon tilanne riippuu hyvin pitkälti myös ympärivuorokautisen hoidon tilanteesta ja kehityksestä
- Kotihoitoa on kehitetty kärkihankkeissa ja kehittämisverkostoissa kuten GeroMetrossa
- Hyvä niin, mutta ilman merkittävää taloudellista panostusta ja työolosuhteiden nopeaa kohentamista kotihoidolla on edessään vaikeat ajat

IKÄÄNTYMISEN JA HOIVAN TUTKIMUKSEN
HUIPPUYKSIKKÖ: <http://www.jyu.fi/agecare>